

Quina es la visió estratègica que necessiten les Illes balears per reposicionar-se en l'escenari global?

Resum de la Jornada.

Palma de Mallorca 27 de setembre 2016

La ponència de la jornada assenyala com incorporar la perspectiva socioambiental en un model econòmic, social i ambientalment sostenible. Per tal de dur a terme això cal entendre que la sostenibilitat es un concepte intergeneracional, doncs imposa incorporar l'anàlisi de les conseqüències de les nostres decisions a mitjà i llarg termini. Es un concepte holístic que ha d'incorporar una perspectiva econòmica, social i ambiental integrades i no hi ha una fórmula universal, cada comunitat, cada societat i cada territori haurà de trobar el mecanisme per transitar cap a nous models sense disfuncions socioambientals, per bé que l'impacte global d'algunes disfuncions (com ara el canvi climàtic o la contaminació a la Mediterrània) ens imposa solucions concertades. D'altra banda, no es pot al·legar desconeixement. Els darrers 50 anys s'ha generat prou anàlisi, prou informació i prou recerca per conèixer les externalitats i les disfuncions del nostre model socioeconòmic sobre el medi, el territori, els recursos i les persones. Amb tot això no només cal fer front a les externalitats socioambientals del model econòmic, restaurant els efectes de les disfuncions generades pel seu menysteniment, sinó també garantir un model de desenvolupament que no en produeixi. Tot això ens condueix a una definició de sostenibilitat, que no s'ha d'associar a la d'estabilitat, amb l'expressió "enough, for all, for ever" (suficient, per a tots, per a sempre)

Incorporar aquesta perspectiva a les Illes Balears, vol dir parlar del turisme. Hi concorren dues singularitats: la insularitat (i per tant, amb límits físics evidents de la matriu ambiental), i el pes del sector a l'economia balear.

Per abordar la perspectiva sostenible es determinant: 1) definir els objectius socioambientals en un horitzó temporal precís i d'acord a l'interès col·lectiu; 2) Disposar amb el màxim detall possible de la matriu biofísica entesa com el conjunt de vectors abiòtics (clima, substrat, etc.) i biòtics (flora, fauna, etc.) i les relacions que s'estableixen entre ells, que conformen el suport espacial i subjacent a tot el territori; 3) Projectar la matriu ambiental entesa com la interacció de la matriu biofísica amb les transformacions de l'activitat humana i el territori que el planificador es proposa de transformar. La matriu ambiental no ha de ser la conseqüència de les resta de planificacions (urbana, mobilitat, turisme..) com fins ara ho ha estat. Cal planificar i decidir en funció d'uns

determinats objectius socioambientals. 4) Gestionar de la millor manera possible la informació que circula pel sistema incorporant la lògica dels fluxos que es produeixen en la matriu ambiental per millorar la relació dels fluxos turístics i el seu efecte sobre la matriu. 5) Cal tenir en compte l'escala dels fenòmens doncs algun d'ells ultrapassen les competències regionals i nacionals. 6) Tenint en compte la complexitat i la volatilitat del turisme i les incerteses sobre l'evolució socioeconòmica i tecnològica, és difícil fer una predicció de l'evolució i el ritme dels canvis. Per tant, són necessàries solucions més flexibles i amb capacitat més gran d'adaptar-se als canvis.

En el marc descrit prenen tot el sentit les contribucions sobre les prediccions de l'Index de Pressió Humana (IPH) i sobre la recerca i la innovació per a la sostenibilitat. La primera perquè per abordar la perspectiva sostenible requereix que la gestió de la informació sigui la millor possible i es difícil dubtar de la rellevància de les esmentades prediccions molt més quan l'IPH determina les externalitats i es una variable clau per dur a terme un anàlisi cost-benefici del turisme que incorpori els serveis ecosistèmics. La segona contribució també es rellevant per la perspectiva ambiental doncs hauria de ser una variable a tenir en compte, juntament amb la universitat, per explorar la possibilitat de desenvolupar noves activitats de més valor afegit i també per explorar les possibilitats de millorar la eficiència -un menor us de recursos per un mateix volum d'activitat- i actuar en objectius definits i compartits com el de la descarbonització

Pel que fa al primer dels treballs esmentats, les projeccions del IPH, que no inclouen les arribades de creueristes ni les visites amb iots privats, mostren un augment continuat de la càrrega demogràfica diària mitjana així com dels valors mínim i màxim anuals. Els resultats s'han posat en relació a la superfície insular, la longitud de costa i la de platges per fer més visibles els efectes de l'augment de la càrrega demogràfica sobre la densitat de població i la densitat per kilòmetre de costa o de platja, valor important aquest darrer, en tractar-se de destinacions turístiques de sol i platja. Quant al principals resultats se'n pot destacar els següents: En primer lloc, de seguir la tendència subjacent, la càrrega demogràfica mínima gairebé es duplicarà el 2030 respecte del 1997 tant a Mallorca com al conjunt balear (70% a Menorca, 140% a les Pitiüses). En segon lloc, els valors màxims de càrrega demogràfica augmenten al voltant del 25% entre el 2015 i el 2030 (excepte Menorca, 17%). En tercer lloc, els valors mínims de càrrega demogràfica augmenten percentualment més que els màxims, fet que està lligat al model de creixement de les Illes. Finalment, pel que fa a les platges, motiu de visita de bona part del nostre turisme, es pot arribar, en el moment de màxima pressió, fins a 25 persones per metre de platja a Mallorca, 10 a Eivissa i Formentera (però la meitat de les platges d'arena estan a la pitiüsa petita) i 5,7 a Menorca.

Pel que fa al segon treball, s'assenyala que el paper de la recerca i la innovació ha estat i continuarà sent determinant en el desenvolupament de la societat. Però, ¿podem fer recerca i innovació sense tenir en compte la sostenibilitat del nostre model social? Això ens du a repensar el propi procés de la recerca i la innovació, de manera que la societat hi pugui intervenir, el que s'ha definit com recerca i innovació responsables (RRI). El pacte amb la societat que això suposa determina què tant la recerca com la innovació, excel·lents i rellevants, s'entenguin per part de la societat com a eines cabdals per a resoldre els reptes que tenim plantejats.

En aquest marc el paper dels actors locals, la universitat i els centres de recerca, es molt rellevant. Com també ho es el turisme i ho poden ser altres camps com la biotecnologia, les ciències del mar o el món de l'audiovisual, amb tota la indústria que aquest sectors tenen associada. Finalment el treball assenyala, en quatre punts, la importància del Govern en el desplegament de la recerca i innovació responsable: 1) Assegurar el recursos necessaris a la Universitat i els centres de recerca per tal de garantir la formació, qualificació i desenvolupament de les noves generacions amb criteris de qualitat i excel·lència; 2) Fomentar la investigació científica i el desenvolupament i innovació tecnològica mitjançant actuacions complementaries que a) estimulin l'atracció de talent tant a nivell internacional com de la resta d'Espanya, b) augmentin la interrelació tant de manera proactiva com reactiva en la política científica i d'innovació de l'Estat i c) destinin recursos a les infraestructures científico-tècniques i nínxols de excel·lència ja existents per tal de garantir-ne la seva sostenibilitat; 3) Dissenyar polítiques a mig i llarg termini que permetin desenvolupar recerca excel·lent i rellevant, seguint els principis de la RRI, en aquells sectors que es considerin estratègics pel futur econòmic de les Illes Balears; i 4) Estimular el desenvolupament d'un ecosistema innovador que gaudeixi de la regulació i finançament necessaris per que les innovacions arribin al sector productiu i a la societat.

El debat que es desenvolupà entre els representants de les organitzacions social presents al seminari palesà una elevada coincidència al voltant de l'acceptació d'introduir la variable sostenibilitat en el model econòmic de les Illes Balears. Com afirmà la Federació Empresarial Hotelera de Mallorca: " Fer front als desafiaments que es deriven de l'ús intensiu dels recursos naturals i de les principals preocupacions socials de l'arxipèlag obliga a qüestionar el patró actual de creixement sota el nou paradigma de la competitivitat global.... No es pot aspirar a ser competitiu sinó s'és sostenible tot i que la sostenibilitat sent una condició necessària no es suficient per a garantir el creixement econòmic.

El Col·lectiu Alternatives i el Cercle d'Economia de Mallorca, també coincideixen en la necessitat de recuperar un model mes eficient i a la vegada mes sostenible (amb menys capacitat de càrrega ambiental i més inclusiu

socialment) tot i que el Col·lectiu Alternatives va més enllà i suggerí mesures per arribar-hi entre les que destaquen: regular millor el creixement de l'oferta total de places d'ús no residencial per evitar que continuï decreixent el seu grau d'utilització i garantir-ne la seva qualitat. El govern, assenyala, té competències per ajudar a regular aquesta situació. El GOB reclama que per tal de garantir la sostenibilitat ambiental cal establir un sistema d'indicadors ambientals i socials fiables i tendir a limitar nous creixements residencials i turístics, impulsar la diversificació econòmica impulsant el sector agrari, reforçar la producció local i apostar per l'autosuficiència en termes energètics.

El debat que es desenvolupà al llarg de la jornada reblà algunes de les qüestions plantejades i en plantejà algunes d'addicionals. La importància de convenir amb el màxim consens social possible els objectius socioambientals de les Illes Balears. El fet de que no s'hagin establert objectius socioambientals fins ara ha dut a que no s'hagin definit límits a la utilització de recursos. D'aquesta manera, com mesurar els límits esdevé llavors una qüestió clau. Davant les previsions del IPH, determinar els límits voldria dir respondre a la pregunta: Quantes persones caben a les Illes?. Alhora s'apunta que definir objectius i establir límits vol dir també quin sistema d'informació s'hauria de crear.

Es palesà també la contradicció entre les polítiques mediambientals europees i les polítiques macroeconòmiques d'austeritat i es posà de relleu la importància del concepte d'economia circular, de turisme circular, per tal de fer possible el creixement sostenible. Des d'una perspectiva social es plantejà de quina manera es pot conjugar el creixement amb la reducció de les desigualtats socials i la millora mediambiental i com reduir la contractació temporal amb la disminució de l'estacionalitat.

Finalment s'assenyalà el paper rellevant de la universitat en fer possible un creixement més sostenible a les Illes Balears

Marti Parellada. Director de les Jornades de debats per iniciar una reflexió estratègica dins el marc de la recerca i innovació per a la sostenibilitat: la necessitat d'un pacte.

Frederic Ximeno. Ponent/conductor de la Jornada de dia 27 de setembre sobre: quina és la visió estratègica que necessiten les Illes Balears per reposicionar-se en l'escenari global?.